พุทธวิธีชุบชีวิต ใน ยามมีความทุกข์

มองแต่แง่ดีเถิด

เขามีส่วน เลวบ้าง ช่างหัวเขา
จงเลือกเอา ส่วนที่ดี เขามีอยู่
เป็นประโยชน์ โลกบ้าง ยังน่าดู
ส่วนที่ชั่ว อย่าไปรู้ ของเขาเลย;
จะหาคน มีดี โดยส่วนเดียว
อย่ามัวเที่ยว ค้นหา สหายเอ๋ย
เหมือนเที่ยวหา หนวดเต่า ตายเปล่าเลย
ฝึกให้เคย มองแต่ดี มีคุณจริง ฯ

พุทธทาส-อินฺทปญฺโญ

พุทธวิธีชุบชีวิต ในยามมีความทุกข์

เพื่อความเจริญแพร่หลายแห่งธรรม
และความเจริญงอกงามแห่งปัญญา

แด่ ....

จาก ....

พระธรรมเทศนา

พุทธวิธีชุบชีวิตในยามมีความทุกข์

ธรรมสภา จัดพิมพ์เผยแพร่

การพิมพ์หนังสือธรรมเป็นอนุสรณ์และที่ระลึก นอกจากเป็นการจัดทำสิ่งซึ่งเป็นประโยชน์ที่คงอยู่ยืนนานแล้ว ยังเป็นการบำเพ็ญธรรมทาน คือการให้ธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสสรรเสริญว่าเป็นทานอันยอดเยี่ยมอีกด้วย ผู้ปฏิบัติเช่นนี้จึงได้ชื่อว่ามีส่วนร่วมเผยแพร่ธรรม **เพื่อส่งเสริมสัมมาทัศนะและธรรมปฏิบัติ** อันจะอำนวยประโยชน์สุขที่แท้จริงแก่ประชาชน

ธรรมสภา รับบริการจัดหาต้นฉบับที่อุดมด้วยเนื้อหาสาระ จัดพิมพ์หนังสือธรรมะที่ดีมีคุณภาพเป็นที่ระลึกในทุกโอกาสของงานประเพณีเป็นการใช้จ่ายเงินที่มีคุณค่า และให้ประโยชน์อย่างถูกต้อง ท่านที่ประสงค์จะเผยแพร่เป็นธรรมทานติดต่อที่

สำนักพิมพ์ธรรมสภา...

๓๕/๒๗๐ ถ.จรัลสนิทวงศ์ ๖๒ บางพลัด บางกอกน้อย

กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐ โทร. ๔๓๔-๔๒๖๗, ๔๓๔-๓๕๖๖

การให้ธรรมะชนะการให้ทั้งปวง และการรับธรรมะย่อมชนะการรับทั้งปวงเช่นกัน

สารบัญ

นิพพานกับนรก..........๑
ระดับของนิพพาน..........๒
นิพพานชั่วคราว..........๓
นิพพานเมื่อจิตว่าง..........๔
อวิชชาเกิดเมื่อเผลอสติ..........๕
เหตุของการเผลอสติ..........๕
นรก (อบาย) เกิดเมื่อมีกิเลส..........๖
นรก : ความร้อนใจ..........๗
อบาย ๔ อย่าง..........๗
อบายข้อ ๑ : นรก..........๘
ทุกชีวิตล้วนมีอบาย..........๘
ปราศจากตัวกู–ของกู เกิดนิพพานที่จิต..........๘
อบายข้อ ๒ : สัตว์เดรัจฉาน..........๙
อบายข้อ ๓ : เปรต..........๑๐
อบายข้อ ๔ : อสุรกาย..........๑๑

นิพพานคือพื้นฐาน ๑๑
นิพพาน : ความเย็นทางจิตใจ ๑๒
ตทังคนิพพาน : นิพพานชั่วขณะ ๑๒
วิกขัมภนนิพพาน : นิพพานที่ควบคุมได้ ๑๓
การเข้าถึงนิพพานถาวร ๑๓
สติฆ่ากิเลส ๑๔
ใช้สติเมื่อมีทุกข์ ๑๕
ธรรมะกับสันติภาพของโลก ๑๕
ธรรมะกับคนตกอับ ๑๖
ทำทุกสิ่งอย่างมีธรรมะ ๑๗
นิพพานเมื่อปราศจากตัวกู–ของกู ๑๘
ความว่าง : สะอาด สว่าง สงบ ๑๙
ความว่าง : การหมดไปซึ่งตัวกู–ของกู ๒๐
ว่างอย่างยิ่งนั่นแหละคือนิพพาน ๒๐
ปัญญาหรือกิเลส? ๒๑
จิตว่างจากการยึดถือ ๒๒
ทุกสิ่งคือธรรมชาติ ๒๓
ความว่างตามแบบพระพุทธศาสนา ๒๔
แม้ตกนรกก็เข้าถึงนิพพานได้ ๒๕

พุทธวิธีชุบชีวิตในยามมีความทุกข์

พระธรรมเทศนา

โดย

พุทธทาสภิกขุ

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรม ทั้งหลาย

สำหรับวันนี้ก็อยากจะพูดเกี่ยวกับการรู้จักทำชีวิตให้รอดจากความทุกข์หนัก นี่ลองคิดกันดู ว่าจะตกนรกกันไปพลาง คว้าหานิพพานกันไปพลางนี้ จะทำได้หรือไม่?

นิพพาน กับ นรก

ที่เขาพูดกันทั่ว ๆ ไป หรือสอนกันอยู่ทั่ว ๆ ไป **เขาเหมาเอาว่านรกอยู่ที่แห่งหนึ่ง นิพพานไปไว้อีกแห่งหนึ่ง** ไกลกันลิบลับ แล้วก็ระยะเวลาที่ห่างกันมากเป็นกัปป์เป็นกัลป์ คือเขาพูดว่า ต้องตกนรกเสียเป็นกัปป์เป็นกัลป์ หลายกัปป์หลายกัลป์เสียก่อน แล้วจึงจะไปนิพพาน แล้วนิพพานอยู่ที่ไหนก็ยังไม่รู้ ซึ่งไกลกันเหลือเกิน

แต่บัดนี้มาบอกใหม่ว่า ตกนรกกันไปพลาง คว้าหาพระ-นิพพานกันไปพลาง คือยืนยันในข้อที่ว่า **แม้กำลังตกนรกอยู่นี้ก็คว้านิพพานถึง ถ้าหากว่าทำเป็น** ฉะนั้นมันจึงเป็นการกล่าวไกลกันมาก ผิดกันมากกับที่จะพูดว่า ตกนรกเสียสักกี่กัปป์กี่กัลป์ แล้วจึงค่อยไปนิพพาน ต้องบำเพ็ญบารมีหลายอสงไขยแสนกัปป์ก่อน แล้วจึงจะไปนิพพาน

ที่พูดว่าตกนรกพลางคว้านิพพานพลางนี้ มันก็ยังไกลอยู่เหมือนกัน ที่จริง **พร้อมกับที่ตกนรกนี้ อาจจะคว้านิพพานอยู่แล้วก็ได้** ไม่ใช่เพิ่งมาคว้าหาทั้ง ๆ ยังไม่รู้ว่าอยู่ที่ไหน หรืออะไรทำนองนั้น

ข้อนี้ บางคนอาจจะเข้าใจได้ด้วยตนเอง คือพูดเพียงเท่านี้ บางคนอาจจะเข้าใจได้ แต่ว่าส่วนมากอาจจะเข้าใจไม่ได้ เพราะยังไม่รู้ว่า คำว่า **"นิพพาน" ในที่นี้หมายถึงอะไร** เคยได้ยินได้ฟังมาแต่เรื่องนิพพานต่อตายแล้ว อีกหลายร้อยชาติ หลายพันชาติจึงจะได้ อย่างนี้ทั้งนั้น

ระดับของนิพพาน

สำหรับที่พูดว่า "ตกนรกอยู่พลาง คว้านิพพานอยู่พลางนี้" **หมายถึงเป็นเรื่องที่ต้องทำกันที่นี่และได้กันที่นี่และเดี๋ยวนี้** ฉะนั้นต้องเข้าใจคำว่า **"นิพพาน"** นี้ให้ถูกต้อง โดยทั่วไปเราได้ยินกันแต่นิพพานชนิดที่วาดกันไว้ไกล วาดกันไว้สูงอย่างเดียว แต่พระพุทธ-เจ้าไม่ได้ตรัสอย่างนั้น หรือตรัสเพียงเท่านั้น แต่พระองค์ตรัสว่า **นิพพานมีอยู่หลาย ๆ ระดับ** เช่นเป็นนิพพานชั่วคราว นิพพานชิมลอง แต่แล้วมันเหมือนกันกับนิพพานจริง ๆ อย่างนี้ก็มี ซึ่งผิดกัน

อยู่นิดเดียวตรงว่า อย่างชั่วคราวนั้น มีมาให้ชิมลองเพียงชั่วคราว แล้วก็หายไปเสีย แต่ก็ยังจะคืนมาอีก

นิพพานชั่วคราว

เราพูดได้ว่า **เมื่อกิเลสไม่ได้เกิดขึ้น ก็มีนิพพานอยู่ในเวลานั้น พอกิเลสเกิดขึ้น สภาพที่เป็นนิพพานนั้นก็หายไป** ฉะนั้น อย่าได้เข้าใจว่า **เรามีกิเลสเกิดอยู่ตลอดเวลา ติดต่อกัน จนไม่มีเวลาว่างจากกิเลส ที่จริงนั้น มันก็มีเวลาที่ว่างจากกิเลส** มากกว่าเวลา**ที่มีกิเลส** ให้สังเกตดูให้ดี ๆ เพราะสังเกตหยาบไป จึงเห็นแต่กิเลส ไม่เห็นเวลาที่ว่างจากกิเลส หรือว่ายิ่งกว่านั้น ก็เพราะว่าเชื่อฟังใจเสียแล้ว **เข้าใจผิดและเชื่อผิดเสียแล้ว ว่าเรายังมีกิเลสอยู่ตลอดเวลา** เลยจัดให้เป็นช่วงเวลาที่เป็นกิเลสไปหมด ไม่มีเวลาว่างจากกิเลส ถ้าว่าเอาเอง เพราะคิดเอาเองอย่างนี้ ก็ยิ่งขาดทุนใหญ่ ขอให้ไปคิดดูเสียใหม่ว่า **เมื่อใดว่างจากกิเลส เมื่อนั้นก็มีนิพพานชนิดที่เป็นเอง หรือชั่วคราว หรือชิมลองเกิดอยู่แทน**

ให้ลองสังเกตดูให้ดี ๆ ว่า **เวลาที่เราสบายใจ ไม่มีกิเลสรบกวน มันก็มีอยู่** ไม่ใช่จะไม่มีเอาเสียเลย แต่แล้วเรามันช่างคิดมากเกินไป คิดแต่ในทางให้ตัวเองมีกิเลส คิดแต่ในทางที่จะให้มีกิเลส คล้าย ๆ กับว่าอยากจะมีกิเลสเสียเรื่อย เพราะเชื่อกันมาอย่างนั้น เชื่อตามที่เขาสอนกันทั่ว ๆ ไปอย่างผิด ๆ ว่ากิเลสเกิดอยู่เรื่อยเป็นพื้นฐานอยู่เรื่อย ไม่มีวันจะว่างหรือจะสงบ จนกว่านิพพานจะมาถึง ต่ออีกหลายกัปป์หลายกัลป์ ถ้าคิดอย่างนั้นก็อาจจะเป็นผู้มีความกลัว มีความหวาดเสียวหวั่นไหวอยู่ตลอดเวลาได้จริงเหมือนกัน พอคิดทีไรก็คิดว่า มีความทุกข์มีกิเลส ไม่มีนิพพานเสียเรื่อยไป

นิพพานเมื่อจิตว่าง

ทีนี้ มาคิดกันดูเสียใหม่ สำหรับผู้ที่เคยฟัง เคยอ่านเคยฟังเรื่องตัวกู-ของกู มาแล้ว จะคิดได้ง่าย คือเราอาจจะพูดได้ว่า **เมื่อใดจิตว่างจากความรู้สึกที่เป็น ตัวกู-ของกู เมื่อนั้นแหละเป็นนิพพาน** อยู่แล้ว พอความ **รู้สึกที่เป็นตัวกู-ของกู เกิดขึ้นเมื่อไร เวลาไหนหรือที่ไหนก็ตาม เมื่อนั้นสังสารวัฏฏ์ก็เกิดขึ้นแทนนิพพาน** สภาพที่ที่เรียกว่านิพพานก็ดับหายไป สภาพที่เรียกว่าสังสารวัฏฏ์ก็เกิดขึ้นแทน นี้คือหลักที่สำคัญมากที่สุด และเพียงข้อเดียวเท่านี้ที่จะต้องเข้าใจให้ดีแล้วจะสามารถถึงกับว่าตกนรกอยู่พลาง คว้านิพพานอยู่พลาง เป็นคำกลอนท่องจำง่าย ๆ ให้เขียนไว้ข้างฝาว่า

เมื่อใดจิตว่างจากตัวกู นิพพานก็มีอยู่ ณ จิตนั้น
ตัวกูเกิดเมื่อไรที่ไหนกัน สังสารวัฏฏ์ก็พลันเกิดขึ้นแทน

ข้อความอย่างนี้ก็มีใจความอย่างเดียวกัน แต่ว่าเป็นคำกลอนจำง่ายหน่อยว่า **เมื่อใดจิตของเราว่างจากอุปาทานว่า ตัวกู-ของกู เมื่อนั้นนิพพานก็มีอยู่แล้วที่จิตนั่น** คือจิตว่างจากอุปาทาน ก็มีความสะอาด สว่าง สงบอยู่ตามธรรมชาติ เดิมของจิต ที่เรียกว่า **จิตนี้เป็นประภัสสรอยู่เรื่อยไป จนกว่ากิเลสจะมีมาทำให้เศร้าหมอง** สภาพประภัสสร ก็คือสภาพที่ว่างจากกิเลส ไม่มีกิเลสรบกวน เป็นสุขเหมือนกัน หากแต่ว่ามันยังจะกลับเป็นมีกิเลส และมีทุกข์ได้เท่านั้น ฉะนั้น **การปฏิบัติทั้งหมดก็ปฏิบัติเพื่ออย่าให้มันกลับมีกิเลส** และมีความทุกข์ได้ ระหว่างที่ยังปฏิบัติไม่ได้ ก็ต้องให้รู้ไว้ว่า มีนิพพานให้ชิมลองอยู่เรื่อยไป **"เมื่อใดจิตว่างจากตัวกู นิพพานก็มีอยู่ ณ จิตนั้น"** นี่ลองคิดดูให้ดี

อวิชชาเกิดเมื่อเผลอสติ

ทีนี้ก็อย่าขยันเกิด "ตัวกู-ของกู" กันนัก อย่าไปปลงใจเสียว่า ตัวกู-ของกูนี้ เกิดอยู่เรื่อยเป็นธรรมดาไม่ขาดตอน **พระพุทธเจ้าท่านตรัสไว้เองว่า แม้แต่อวิชชาก็เพิ่งเกิด** โดยมากเขามักจะสอนกันว่า อวิชชานี้เกิดอยู่เป็นพื้นฐานติดต่อกันไปไม่ขาดสาย ประจำแน่นแฟ้นอยู่ในสันดาน พูดอย่างนั้นไม่ถูก เพราะพระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า แม้อวิชชาก็เพิ่งเกิดในขณะที่อวิชชาหรืออุปาทานไม่เกิด ขณะนั้นเป็นนิพพานอยู่ **อวิชชาเกิดหรือกิเลสเกิดเป็นคราว ๆ นั้น ก็ต่อเมื่อเผลอสติเท่านั้น**

เมื่อตากระทบรูป หรือหูกระทบเสียง หรือจมูกกระทบกลิ่น หรือลิ้นกระทบรส ผิวหนังกระทบ สัมผัสทางผิวหนังจิตปรุงแต่งเป็นความคิดขึ้นมา เรียกว่ามีการกระทบทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย และทางใจเองแล้ว ถ้าเป็นคนเผลอสติ เพราะไม่มีความรู้ หรือว่ารู้แล้วแต่ว่าเผลอสติก็ตามเมื่อนั้น เวทนานั้นมันจะเกิดการปรุงเป็นตัณหา เป็นอุปาทาน เป็นกิเลสขึ้นมา อย่างนั้นจึงจะเรียกว่า อวิชชาเกิด คือความไม่รู้ หรือความโง่เกิด แล้วก็ยึดมั่นถือมั่นด้วยอุปาทาน นี้เรียกว่า **อวิชชาเพิ่งเกิด เมื่ออายตนะกระทบอารมณ์แล้วเผลอสติ**

เหตุของการเผลอสติ

ให้จำไว้ว่า **เผลอสตินี้** มีได้โดยเหตุ ๒ อย่าง **เพราะไม่รู้** เพราะไม่มีความรู้ เพราะไม่เคยฟังคำสั่งสอนของพระอริยเจ้าก็มี หรือว่าเพราะรู้แล้วแต่ว่าเผลอไปก็มี อย่างนี้เรียกว่า **เผลอสติ** ทั้งนั้น
6 คือไม่มีสติก็แล้วกัน ไม่มีสติเมื่อใด มันก็เกิดอวิชชาหรือเกิดอุปาทาน

เมื่อนั้น **เมื่อตัวกูที่เป็นอุปาทาน เกิดขึ้น เมื่อนั้นสภาพที่เป็นนิพพานก็หายไป สภาพสังสารวัฏฏ์ คือความทุกข์ก็เกิดขึ้นแทน แล้วก็ที่จิตนั้นเอง** ไม่มีจิตไหนกี่ดวง จิตนั้นเหมือนกับออฟฟิศมีแห่งเดียว อะไรจะเข้าไปทำงานในออฟฟิศนั้น มันก็แล้วแต่สถาน-การณ์ที่มันเกิดขึ้นถ้ามันว่าง หมายความว่ากิเลสไม่เข้าไปทำงานในออฟฟิศ สภาพนิพพานก็มีอยู่ที่จิตนั้น ที่ออฟฟิศนั้น พอเผลอไปตัวกูเกิดเป็นสังสารวัฏฏ์ มันก็มีกิเลสทำงานในออฟฟิศ มีความทุกข์เต็มอยู่ในนั้น

วันหนึ่ง ๆ เราเกิดกิเลสได้หลายครั้ง ฉะนั้นมันจึงสลับกันอยู่อย่าขยันคิดไปในทางว่า กิเลสเกิดเรื่อย นี้ไม่จริงแล้วก็ลำเอียงพูดอย่างลำเอียง พูดอย่างไม่รู้ ลำเอียงนี่ลำเอียงเพราะไม่รู้ เพราะเข้าใจผิด ทำให้ลำเอียงพูดไปอย่างลำเอียง ให้สังเกตดูให้ดีให้เห็นว่าถ้าว่ากิเลสมันเกิดอยู่ ไม่ขาดตอนจริง มันก็เผาคนนั้นตายไปแล้วไม่ได้มานั่งอยู่ที่นี่ ราคะ โทสะ โมหะ นี่ถ้าเกิดติดต่อกันไม่ขาดสายอย่างที่เข้าใจกันนั้นแล้ว คนนั้นก็ต้องตายแล้ว หรืออย่างน้อยก็เป็นบ้าแล้ว ไม่ได้มานั่งอยู่ที่นี่ อย่างในสภาพอย่างนี้ นี่เราจะมองเห็นและเชื่อกันเสียทีหนึ่งก่อน คือเชื่อตัวเองไม่ต้องเชื่ออาตมาว่าพอ**จิตว่างจากตัวกู นิพพานก็มีอยู่ในจิตนั้น พอมีตัวกูเกิดขึ้นมาสังสารวัฏฏ์ก็เข้ามาแทน นิพพานก็หายไป**

นรก (อบาย) เกิดเมื่อมีกิเลส

คนโบราณเขาพูดว่า **นิพพานอยู่ท่ามกลางวัฏฏสงสาร** เหมือนมะพร้าวนาฬิเก มะพร้าวชื่อมะพร้าวนาฬิเกอยู่กลางทะเลขี้ผึ้ง เขาก็หมายความอย่างนี้ คือว่าท่ามกลางวัฏฏสงสาร นั่นแหละ จะหานิพพานได้พบ หรือพูดว่า **มีความทุกข์ที่ไหนต้องดับความทุกข์**

ที่นั่น ไม่ใช่ความทุกข์อยู่ที่นี่แล้วไปดับกันที่อื่น เมื่อมีความทุกข์อยู่นั่นแหละเรียกว่าตกนรก อย่าเอานรกไปไว้ต่อตายแล้ว หรือเข้าโลงไปแล้ว หรือไปตกกันทีอื่นอย่างนั้นมันยิ่งไกลกันใหญ่ นิพพานก็ไปทาง นรกก็ไปทาง ล้วนแต่ไม่รู้ว่าเมื่อไรด้วยกันทั้งนั้น มันเป็นเรื่องเหมือนกับละเมอเพ้อฝันไปหมด **ฉะนั้นให้รู้ว่า นรกมันมีเมื่อกิเลสมีคือมีตัวกู-ของกูขึ้นมาเมื่อไร มันก็มีทางที่จะเป็นนรกหรือเป็นอบายขึ้นเมื่อนั้นทันที** ไปพูดไว้แล้วมากแห่ง ได้เขียนให้อ่านกันแล้วมากแห่งว่านรกนี้เป็นอย่างไร

นรก : ความร้อนใจ

โดยใจความย่อ ๆ ก็คือว่า **นรกนั้นหมายถึงความร้อนใจ เมื่อใดใครมีความร้อนใจเหมือนไฟไหม้อยู่ข้างในด้วยเหตุใดก็ตาม เมื่อนั้นชื่อว่ามีนรก** นรกมีได้หลายชนิด เล็กบ้าง ใหญ่บ้าง เร็วบ้าง ช้าบ้าง ตามชื่อของนรกนั้น ๆ ถ้ามันเป็นขนาดหนักก็เรียกว่า ชนิดโลหะกุมภี หรือนรกอะไรที่มันร้ายกาจที่สุด แต่รวมความแล้ว **นรกหมายถึงความร้อนใจ** ฉะนั้นอย่ามีความร้อนใจ **จงฉลาดแก้ไขความร้อนใจ และป้องกันความร้อนใจเสียให้ได้ ก็เรียกว่าไม่ตกนรก**

อบาย ๔ อย่าง

สำหรับ **อบาย** นั้น มีอยู่ถึง ๔ อย่าง คือ **นรก เดรัจฉาน เปรต** และ**อสุรกาย** ล้วนแต่ต้องจัดการอย่างเดียวกันทั้งนั้น ตกนรกไปพลาง คว้านิพพานไปพลาง ก็ทำได้ ตีเสียว่าเป็นสัตว์เดรัจฉานไปพลางคว้าหานิพพานไปพลาง ก็ยังทำได้เป็นเปรตไปพลางคว้าหานิพพานไปพลางก็ยังทำได้ เป็นอสุรกาย ไปพลางคว้าหานิพพานไปพลางก็ยังทำได้

อบายข้อ ๑ : นรก

นรกคือความร้อนใจ เมื่อใดมีความร้อนใจ เมื่อนั้นเป็นสัตว์นรก **เดรัจฉานนั้นคือความโง่** เมื่อใดโง่อย่างไม่น่าจะโง่ ไม่ควรจะโง่ไปโง่เข้าได้ เมื่อนั้นก็เกิดเป็นสัตว์เดรัจฉาน เป็นสังสารวัฏฏ์ อย่างสัตว์เดรัจฉาน ทีนี้เมื่อใดหิว หิวในทางกิเลสตัณหา คือหิวในทางจิตทางวิญญาณ ไม่ใช่หิวข้าวหิวน้ำ เมื่อใดมีความโลภเกินประมาณหรือหวังเกินประมาณ วิตกกังวลเกินประมาณ อะไรเหล่านี้ มันก็เป็นความหิว นี้เรียกว่าเป็นเปรต **เปรตมีความหมายเป็นความหิว** เหมือนกับว่าอยากน้ำคอแห้งอยู่เสมอ **อสุรกายนั้นคือความขี้ขลาด** เมื่อใดขี้ขลาดไม่เข้าเรื่อง กลัวแม้กระทั่งลูกหนู จิ้งจก ตุ๊กแก ของเล็ก ๆ นิด ๆ ก็ยังกลัว เรื่อยขึ้นไปถึงกลัวผี กลัวตาย กลัวอะไรสารพัดอย่างที่เขากลัว ๆ กันนั้น เมื่อใดความกลัวเกิดขึ้น เมื่อนั้นเรียกว่าเป็นอสุรกาย เกิดเป็นอสุรกาย

ทุกชีวิตล้วนมีอบาย

นรกคือความร้อนใจ เดรัจฉานคือความโง่ เปรตคือความหิว อสุรกายคือความขลาด นรก เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย มีอยู่ที่นี่และเดี๋ยวนี้ ในจิตในใจของคนแต่ละคน แต่ละคน และแต่ละวันแต่ละวันก็มีมาก สลับซับซ้อนกันไป ตลอดวันก็ได้ เดี๋ยวร้อนใจเดี๋ยวหิว เดี๋ยวโง่ เดี๋ยวกลัวนี้ก็เรียกว่าวนเวียนอยู่ในสังสารวัฏฏ์ แต่ถึงอย่างไรก็ดี มันมีเวลาที่ว่างจากสิ่งเหล่านี้อยู่มากกว่า ถ้าไม่อย่างนั้นต้องเป็นโรคเส้นประสาท หรือเป็นบ้า หรือตาย อย่างที่กล่าวแล้ว

ปราศจากตัวกู-ของกู เกิดนิพพานที่จิต

ขอให้ลองไปสนใจดูให้ดี ๆ ขณะเวลาที่เรายังว่างอยู่ ไม่ได้

ร้อนใจ ไม่ได้โง่ ไม่ได้หิว ไม่ได้ขลาด เมื่อนั้นแหละกำลังเป็นนิพพาน ความร้อนใจ ความโง่ ความหิว ความขลาดนี้ เกิดมาจากตัวกูทั้งนั้น ฉะนั้นจึงพูดสรุปเสียว่า **ถ้าปราศจากตัวกูเมื่อไร นิพพานก็มีอยู่ที่นั่น ที่จิตนั้น พอตัวกูเกิด สังสารวัฏฏ์ก็มีอยู่ที่จิตนั้นแทน**

ถ้าเราเป็นผู้ที่ร้อนใจ **กำลังตกนรกอยู่** คือร้อนใจ เหมือนไฟเผา **ก็ต้องรีบคว้าหาความว่างจากตัวกู** เพื่อจะหยุดความร้อนใจนั้นเสีย เมื่อเราเป็นพุทธบริษัทที่ถูกต้องและมากพอ เราก็ทำได้แน่นอน เว้นไว้แต่เราจะเป็นพุทธบริษัทกันแต่ปาก เป็นพุทธบริษัทกันแต่บัญชี ขึ้นทะเบียนไว้ว่าเป็นพุทธบริษัท อย่างนี้มันก็ช่วยไม่ได้ เป็นพุทธบริษัทจริง ต้องสามารถที่จะแก้ปัญหาเหล่านี้ได้ **เมื่อเผลอไปตกนรกร้อนใจอยู่ ก็คว้าหาความเย็นคือนิพพานได้ ได้สติสัมปชัญญะที่กลับมาใหม่ แล้วสลัดสิ่งที่เรียกว่าตัวกู-ของกูออกไป นิพพานก็กลับมาอีก สังสารวัฏฏ์ก็หายไป**

อบายข้อ ๒ : สัตว์เดรัจฉาน

ถ้าเกิดเป็น **สัตว์เดรัจฉาน** คือเป็นคนโง่ขึ้นมานี้ออกจะยากหน่อย เพราะว่าความโง่หรือคนโง่นี้ ไม่ค่อยรู้อะไรนึกอะไรไม่ได้ แต่อย่าลืมว่าเราไม่ได้โง่หมดถึงอย่างนั้น **เราโง่เพียงเวลาที่เราเผลอสติเท่านั้น** สิ่งเหล่านั้นเรารู้ ไม่ใช่ไม่รู้ แต่เมื่อเผลอสติแล้ว ก็ย่อมไปทำอย่างที่มีความโง่ขึ้นได้เหมือนกัน ถ้ามีความโง่เกิดขึ้นมันก็มีโอกาสที่จะสำนึกได้ ว่านี่เป็นความโง่ เพราะมันจะทำให้มีปัญหาที่เป็นความทุกข์หรือความหม่นหมองอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา พอเรารู้สึกว่าจิตใจผิดปกติแล้วก็ค้นดูสังเกตดู ถ้าไม่ใช่เป็นเพราะอย่างอื่นแล้ว มันก็ต้องเป็นเพราะความโง่ คือความเผลอไป จนมีความโง่ ฉะนั้น **คนโง่ชนิดนี้ก็อาจจะคว้านิพพานได้ คือ กลับไปฉลาดได้อีก**

อบายข้อ ๓ : เปรต

ที่ว่า**เป็นเปรต** เพราะหิว นี้ก็เหมือนกัน **เป็นเปรตกำลังหิวอยู่ ก็ให้รู้เถอะว่า ตัวกู-ของกูมันเกิดขึ้น** มันจึงหิวขนาดนั้น มีเปรตอยู่บางพวก ที่เขาเขียนไว้ในคัมภีร์เล่าว่ากลางวันเป็นเทพธิดาอยู่ในวิมาน แต่พอกลางคืนก็ไปเป็นเปรตตามประสาเปรต กลางวันเป็นเทพธิดาที่สวยงาม ที่เป็นสุขอยู่ในวิมาน กลางคืนก็ไปเป็นเปรต อย่างนี้เขาก็เรียกว่าเปรตเหมือนกัน คือว่าสัตว์นั้นเป็นเปรต ถ้าเราคิดดูก็จะพอมองเห็นได้อีกว่า **กลางวันมันหมายถึงสว่างไสว**ดี ไม่มืดมัว **กลางวันจึงหมายถึงว่ามีสติมีธรรมะ มีสติมีธรรมะอยู่ ก็ไม่เกิดตัวกู-ของกู** กลางวันมันไม่เกิดตัวกู-ของกู เพราะมันเป็นความสว่าง มันจึงเป็นเทพธิดาอยู่บนวิมาน **กลางคืนหมายถึงมืด มืดคือขาดสติ ก็มีอวิชชา อุปาทาน เกิดตัวกู-ของกู ขึ้นมา** กลางคืนมันมืด จึงมีตัวกู-ของกูอย่างนี้ แล้วมันก็ไปเป็นเปรตตามประสาเปรต

เราจะเห็น ได้จากอุทาหรณ์นี้ว่า **ถ้ามีความรู้เป็นแสงสว่างอยู่ จะไม่เกิดตัวกู-ของกู** ที่ทำให้เป็นเปรต หรือเป็นนรก หรือเป็นเดรัจฉาน หรือกระทั่งเป็นอสุรกาย **พอไม่มีความรู้ ก็คือมืด ไม่สว่าง ตัวกู-ของกูเกิดมีขึ้น ก็เกิดเป็นนรก เดรัจฉาน** เปรต **อสุรกาย** อย่างนี้เปรตจึงมีได้ถึงกับว่ากลางวันเป็นเทพธิดาอยู่ในวิมาน กลางคืนก็ไปเป็นเปรต คือมืดก็ทำผิด สว่างก็ทำถูก **เราเป็นเปรตไปบ้างในบางโอกาส ก็ต้องคว้าหานิพพานทันที** จึงจะดับความเป็นเปรตเสียได้ คือดับความหิว ความอยาก ความทะเยอทะยานในสิ่งนั้น สิ่งนี้เสียได้ **ทำจิตให้ว่างจากตัวกู-ของกูไปตามเดิม นิพพานก็กลับมาอีก**

อบายข้อ ๔ : อสุรกาย

ที่เรียกว่า **อสุรกาย** อบายข้อสุดท้ายเรียกว่าอสุรกาย ก็เหมือนกันกับกับ ๓ อย่างข้างต้น **มีความกลัว ความขลาด ความหวาดเสียวเกิดขึ้น** เหมือนกับจะขาดใจตายในบางโอกาส ทุกคนเป็นได้อย่างนั้น **เมื่อนั้นก็เป็นอสุรกาย** แล้วจะทำอย่างไร จะนั่งร้องไห้หรือจะไปกระโดดน้ำตายที่ไหน มันก็ไม่ใช่หนทางแก้ ไม่มีประโยชน์อะไร มันต้องรีบคว้าหานิพพาน คือสิ่งที่จะหยุดความขลาดความหวาดเสียวนั้นเสียได้ คือมีสติสัมปชัญญะอีกนั่นเอง เรียกร้องเอาความรู้ที่ถูกต้องกลับมา ไม่มีตัวกู-ไม่มีของกู แล้วจะกลัวอะไร กลัวผีก็เพราะมีตัวกู-ของกูจัด กลัวตายก็เพราะมีตัวกู-ของกูจัด กลัวของเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็เพราะว่ามีตัวกูจัด พอสำนึกถึงธรรมะที่แท้จริงที่ทำให้มองเห็นความไม่มีตัวกู มันก็ไม่มีความกลัวอะไร จนกว่าจะกลับไปโง่ใหม่ มีความกลัวใหม่ความกลัวก็จะกลับมาอีก

นิพพาน คือ พื้นฐาน

มันวนเวียนกันอยู่อย่างนี้ จึงได้เรียกว่าสังสารวัฏฏ์ แล้วแต่จะเวียนไปทางไหน เมื่อใดจิตว่างจากตัวกู นิพพานก็มีอยู่ที่จิตนั้น พอเมื่อใดจิตวุ่นไปด้วยตัวกู สังสารวัฏฏ์ก็มีอยู่ที่จิตนั้น แล้วก็สลับกันไปอย่างนี้ ฉะนั้นจึงพูดว่า **ตกนรกกันไปพลาง ก็จงคว้านิพพานกันไปพลาง** แล้วให้ถือว่านิพพาน หรือความว่างนั่นแหละเป็นพื้นฐาน **ความวุ่นวายหรือกิเลส** หรือตัวกูนี้เป็นแขก **เพิ่งมาไม่ใช่เจ้าของบ้าน** เจ้าของบ้านแท้จริงก็คือความว่างจากกิเลส หรือความว่างจากตัวกู หรือที่เรียกอีกทีหนึ่งว่านิพพาน **"เมื่อใดว่างจากความรู้สึกที่เป็นตัวกู เมื่อนั้นมีนิพพาน"**

นิพพาน : ความเย็นทางจิตใจ

คำว่า **"นิพพาน"** แปลว่า **เย็น** ภาษาชาวบ้านพูดอยู่ก่อน ก่อนพระพุทธเจ้าเกิด หรือว่าก่อนมนุษย์เราจะรู้ธรรมะ ก็มีคำว่า เย็น ๆ ๆ นี้พูดกันอยู่แล้วในหมู่มนุษย์มาแต่ดั้งแต่เดิม ตั้งแต่มนุษย์รู้จักพูดจา ร้อนเหมือนไฟก็เรียกว่าร้อน พอไม่มีไฟเย็นเหมือนน้ำ ก็เรียกว่าเย็น คำว่า "นิพพาน" นั้นมีความหมายว่า "เย็น" ตามภาษาชาวบ้านพูด ต่อมามนุษย์เจริญขึ้นในทางจิตใจ ในทางธรรมะ รู้จักปฏิบัติทางจิตใจ ได้พบความเย็นอีกชนิดหนึ่ง เป็นเย็นทางจิตใจ แล้วก็ไม่มีคำจะพูด ไม่รู้จะเรียกว่าอะไร ก็ต้องเรียกว่าเย็นไปตามเดิม ก็เรียกว่านิพพานนั่นแหละ

คำว่า **นิพพาน** มีได้หลายสถาน **หลายระดับ นิพพานของวัตถุ** แท้ ๆ ก็เช่นว่า ความเย็นของถ่านไฟในเตาแดงโร่ หยิบออกมาทิ้งให้เย็นสนิท นี้เรียกว่าถ่านไฟนั้นนิพพาน สัตว์เดรัจฉานมีพยศร้าย เอามาฝึกมาหัดเสียให้ดี ให้หมดพยศร้าย ก็เรียกว่าสัตว์เดรัจฉานนั้นนิพพาน เป็น **นิพพานของสัตว์** ถ้าเป็นมนุษย์มีการฝึกให้ดี ให้หมดความร้อนของโลภะ โทสะ โมหะ คือหมดกิเลสนั่น แล้วก็เย็น เป็น **นิพพานอย่างมนุษย์**

ตทังคนิพพาน : นิพพานชั่วขณะ

สำหรับมนุษย์นั้น **ยังมีนิพพานชั่วขณะ** ที่เรียกว่า **ตทังค-นิพพาน** เป็นไปเองตามความประจวบเหมาะ อยู่อีกประเภทหนึ่ง คือเวลาที่กิเลสไม่เกิดขึ้นรบกวน มีผลเท่ากับไม่มีกิเลสอยู่ชั่วขณะหนึ่ง ดูให้ดีว่า มีเวลาที่กิเลสไม่รบกวน มีผลเหมือนกับว่าไม่มีกิเลสนั้นย่อมมีอยู่ชั่วขณะหนึ่ง ๆ เป็นขณะ ๆ ไปนี่คือนิพพานที่เรียกว่า "ตทังคนิพพาน"

วิกขัมภนนิพพาน : นิพพานที่ควบคุมได้

และถ้าเราสามารถควบคุมนิพพานชนิดนี้ไว้ ให้อยู่ได้นานนานได้นานเท่าที่เราต้องการ หรือเท่าที่เราจะทำได้ อย่างนี้เขาเรียกว่า **"วิกขัมภนนิพพาน" คือว่านิพพานที่เราควบคุมเอาไว้ได้** นิพพานประจวบเหมาะเป็นไปเองนั้น เรียกว่าตทังคนิพพาน แล้วควบคุมนิพพานชนิดนั้นไว้ได้ เรียกว่าวิกขัมภนนิพพาน **ให้มันเป็นอย่างนี้อยู่เรื่อยไป-เรื่อยไป นานเข้าสักวันหนึ่ง มันก็จะนิพพานโดยแท้จริง** คือไม่กลับไปร้อนหรือว่าไปทุกข์กันอีก เป็นนิพพานที่แท้จริงขึ้นมา

การเข้าถึงนิพพานถาวร

ต้องรู้ไว้ว่า จะเป็นนิพพานชั่วคราว หรือนิพพานข่มไว้ หรือนิพพานแท้จริงอะไรก็ตาม รสชาติมันเหมือนกันทั้งนั้น คือเย็นผิดกันอยู่ตรงที่ว่า อย่างหนึ่งมันถาวรเด็ดขาด อีกอย่างหนึ่งมันไม่ถาวร เดี๋ยวมันหลุดมือไป เดี๋ยวมันกลับมาได้อีก เดี๋ยวมันหลุดมือไป เดี๋ยวมันกลับมาได้อีก นิพพานอย่างนี้อยู่ในวิสัยที่เราจะคว้าหาได้ **พอตกนรกก็คว้าหาพระนิพพานพอเป็นสัตว์เดรัจฉานก็จงคว้าหานิพพาน พอเป็นเปรตก็คว้าหานิพพาน พอเป็นอสุรกาย** คือขลาดกลัวขึ้นมา **ก็คว้าหานิพพาน** นิพพานที่มาช่วยได้ทันท่วงที ชั่วขณะนั้นแหละจะเป็นตทังคนิพพาน หรือวิกขัมภนนิพพานก็ใช้ได้ทั้งนั้นถ้าทำไปให้มันแน่นอนเด็ดขาด มันก็เป็นนิพพานจริงขึ้นมา

ทีนี้ นิพพานที่มีอยู่ชั่วขณะ หรือเกิดได้โดยความบังเอิญนี้มันถูกทำให้เสียไปเปล่า ๆ โดยที่เจ้าตัวเขาทำไม่เป็นหรือคิดไม่เป็นเอานิพพานไปไว้เสียไกลลิบหลายกัปป์หลายกัลป์ นานตั้งหลายกัปป์หลายกัลป์ อย่างนี้มันก็คว้าไม่ถึง **เราต้องรู้จักนิพพานชนิดที่คว้า**

ถึงก่อน แล้วก็จะรู้จักนิพพานถาวรได้ทีหลัง ให้เราทำความคุ้นเคยกันกับนิพพานชนิดที่คว้าถึงนี้แหละบ่อย ๆ และให้มากเข้า ๆ มากเข้า ๆ จนมันอยู่นาน จนวันหนึ่งคืนหนึ่งไม่เกิดตัวกู-ของกูสักครั้งหนึ่ง มันก็เลยเป็นนิพพานตลอดวันหนึ่งคืนหนึ่งหลาย ๆ วันเกิดครั้งก็ยังดี ทีนี้เราก็ควบคุมจนกระทั่งหลายวันก็ไม่เคยเกิดสักครั้งหนึ่ง หลายเดือนก็ไม่เคยเกิดสักครั้งหนึ่ง อย่างนี้ก็จะอยู่กับนิพพานได้เป็นหลายวัน หรือหลายเดือน หรือหลายปี จนกว่ามันจะเด็ดขาด กิเลสหรือสังสารวัฏฏ์นั้นมันจะหมดโอกาสขาดสูญไปไม่กลับมาอีก ก็เป็นนิพพานจริงโดยสมบูรณ์ คือเป็นพระอรหันต์

สติ ฆ่ากิเลส

เคล็ดเรื่องนี้ก็มีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้า คือว่าเราต้องระวังคือมีความระวังที่เพียงพอ **ถ้าความระวังเพียงพอ คือมีสติสัมปชัญญะเป็นความระวังอยู่เพียงพอนี้ กิเลสนั้นต้องตายแน่** ขอให้มีสติสัมปชัญญะเพียงพอ ระวังอยู่เป็นระยะยาวนานพอ สิ่งที่เรียกว่าตัวกู-ของกูนั้นจะต้องตายแน่ เพราะมันไม่มีอะไรจะกิน เปรียบเหมือนกับสัตว์ร้ายที่เราป้องกันเสียทุกทิศทุกทาง ไม่ให้มันได้กินอาหาร ไม่ให้มันสามารถออกมาหาอาหารกิน หรือไม่ให้อาหารชนิดใดชนิดหนึ่งเข้าไปให้มันกิน แล้วไม่ต้องฆ่ามันโดยวิธีอื่น มันตายเอง สมมติว่าเสือตัวหนึ่งถูกล้อมไว้ดีในที่ที่ไม่มีอาหาร แล้วเสือตัวนั้นจะเป็นอย่างไร ในที่สุดมันก็ตายของมันเอง ฉะนั้น **เราอยู่ให้ถูกวิธี มีสติสัมปชัญญะ อยู่กับนิพพานชั่วคราวนี่แหละให้เรื่อยไป อย่าให้ขาดตอนได้** กิเลสหรือสังสารวัฏฏ์ ซึ่งเป็นเหมือนเสือ ก็จะขาดอาหารขาดอาหาร แล้วก็จะผอมลง ๆ ๆ ในที่สุดวันหนึ่งมันก็ต้องตายเพราะขาดอาหารถึงที่สุด

เราจงรีบทำความคุ้นเคยกับสิ่งที่เรียกว่า **"นิพพานที่คว้าถึง" นี่แหละอยู่เป็นประจำ** ให้มีอยู่เป็นประจำ จนกระทั่งว่าแม้ตกนรกอยู่ก็คว้านิพพานอยู่นั่นแหละ อย่าได้คว้าสิ่งอื่นเลย เมื่อร้อนใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง อยู่ในบ้านในเรือนเป็นประจำ ธรรมดาในบ้านในเรือนต้องมีความร้อนใจ มือหนึ่งจงคว้านิพพานอยู่เรื่อยไป **คือมีสติสัมปชัญญะรู้ว่าความร้อนใจนี้มันคืออะไร** อย่าได้เผลอ อย่าได้หลง อย่าได้เลือนในเรื่องนี้ ให้รู้ว่าตัวกู-ของกูนี่แหละ มันมาเมื่อไรเป็นร้อนใจเมื่อนั้น ฉะนั้นก็ตะเพิดมันออกไป ด้วยคำพูดง่าย ๆ ว่า **"อ้าว! อ้ายนี่มาอีกแล้ว" "อ้ายนี่อยู่อีกแล้ว"** เท่านี้ก็พอ มันก็หายไปเอง เพียงแต่มีสติสัมปชัญญะกลับมาเท่านั้น ร้อนใจก็หายไปทันที เราพูดอย่างเหมือนกับว่า กิเลสเป็นผู้เป็นคน เราพูดว่า **"อ้าว! อ้ายนี่มาอีกแล้ว"** มันก็หายไปทันทีเหมือนกัน มันง่ายถึงขนาดนี้

ใช้สติเมื่อมีทุกข์

อาการที่เรามีสติสัมปชัญญะในขณะที่มีความทุกข์เกิดขึ้นนี้ เรียกว่าคว้าหานิพพานทันที เมื่อเราไม่ละการกระทำชนิดนี้ ทำอยู่เรื่อยไป นี้เรียกว่าตกนรกอยู่พลาง คว้าหานิพพานอยู่พลาง ไม่ยอมแยกจากกัน ฉะนั้นข้อปฏิบัติเรื่องนี้มันก็มีอยู่อย่างกว้างขวาง ใช้กับบุคคลแต่ละบุคคลก็ได้ หรือใช้เป็นส่วนรวมของประเทศชาติหรือของโลกก็ได้ แต่ถ้าว่าจะมองกว้างไปถึงโลก ก็แปลว่าโลกทุกวันนี้ ก็ต้องรบกันไปพลาง แล้วก็คว้าหานิพพานกันไปพลาง ถ้าทำไม่ได้ถึงขนาดนั้น ก็ให้แลกเปลี่ยนความรู้ทางธรรมะกันไปพลาง

ธรรมะกับสันติภาพของโลก

ถ้าหากว่าคนในโลกทุกวันนี้ ที่เขาทำสงครามรบราฆ่าฟันกันนี้ **รบกันไปพลางและแลกเปลี่ยนธรรมะกันไปพลาง ก็จะพบสันติภาพ**

ได้ คือการหยุดรบมีได้แน่นอน เดี๋ยวนี้เขาไม่เคยคิดกันอย่างนี้ หรือไม่รู้สึกอย่างนี้ มีแต่จะรบกันให้ถึงที่สุดให้ตัวเองชนะ แต่แล้วก็ชนะไปไม่ได้ เพราะแต่ละฝ่าย ๆ ก็มีอะไรดีด้วยกันทั้งนั้น ในที่สุดก็มีแต่วินาศฉิบหายกันไปทั้ง ๒ ฝ่าย ถ้าว่าเปลี่ยนวิธีกันเสียใหม่ว่า **รบกันไปพลาง แลกเปลี่ยนธรรมะกันไปพลาง** ก็แก้ปัญหานี้ได้

ที่ว่าแลกเปลี่ยนธรรมะ คือแลกเปลี่ยนวิชาความรู้ในข้อที่ว่าใคร หรือศาสนาไหน หรือพวกไหนจะดับทุกข์กันอย่างไร แล้วก็เอาความรู้นี้มาแลกเปลี่ยนกันไปพลาง แล้วรบกันไปพลาง ไม่เท่าไรแต่ละคน ๆ ก็จะเริ่มรู้สึกว่า ควรจะทำอย่างไรดี และเลิกรบกันไปได้ หยุดรบกันไปได้ในที่สุด หรือแม้แต่ว่าผัวเมียจะทะเลาะกัน ก็ควรจะทะเลาะกันไปพลาง แล้วก็แลกเปลี่ยนธรรมะกันไปพลาง กล่าวคือ พูดถึงเรื่องผิดชอบชั่วดีกันไปพลาง อีกทางหนึ่งก็ทะเลาะกันไปพลาง **แต่มีเวลาที่จะพูดถึงเรื่องความผิดความถูก ความชั่ว ความดี ความทุกข์ ความดับทุกข์กันไปพลาง ในที่สุดมันก็ทะเลาะกันไปไม่ได้ มันก็เลิกทะเลาะกันไป** นี่เรียกว่า แม้การรบราเบียดเบียนกันในระหว่างบุคคล มันก็ยังแก้ได้ด้วยการที่ว่า ตกนรกกันไปพลาง คว้าหานิพพานกันไปพลาง

ธรรมะกับคนตกอับ

ถึงแม้จะมองให้แคบเข้ามาอีก ในส่วนบุคคล คนหนึ่ง ๆ เช่นว่า กำลังยากจน **ลำบากยากจนตกอับอยู่ ก็ต้องคว้าหาธรรมะไปพลาง** คือหาธรรมะที่จะแก้จนได้นั่นแหละไปพลาง อย่าไปลำบากยากจนแล้วคิดไปในทางอื่น มันก็มีแต่จะจนมากขึ้น ต้องหาธรรมะแก้จน หมายความว่าหาวิธีที่ถูกต้องมาแก้จน แม้จะหาเงิน ก็ต้องหาโดยวิธีที่ถูกต้องที่เป็นธรรมหรือถูกต้อง ตลอดถึงรู้จักปลอบจิตใจให้

ทนได้ ให้พยายามทำไปอย่างถูกต้องได้ ก็เรียกว่า ยากจนไปพลาง หาธรรมะแก้จนไปพลาง อย่างนี้ก็มีอาการเหมือนกับว่า ตกนรกไปพลาง คว้าหานิพพานไปพลาง ได้เหมือนกัน

ทำทุกสิ่งอย่างมีธรรมะ

ถ้าว่าหิว **หิวไม่มีอาหารจะกิน** นี่หมายถึงหิวอย่างนี้ เดือดร้อนเพราะไม่มีอาหารจะกิน **ก็ต้องหิวอย่างมีธรรมะ** อย่าไปหิวอย่างคนไม่มีธรรมะ มันจะตายเลย ฉะนั้นหิวไปพลาง ก็มีธรรมะที่จะแก้หิวไปพลาง ธรรมะไม่ใช่กินได้เหมือนข้าว แต่ว่ามันหมายถึงวิธีที่เราจะแก้หิวได้ทุกอย่าง รวมทั้งให้มีข้าวกินด้วย ฉะนั้นให้หิวไปพลางแล้วก็หาธรรมะแก้หิวไปพลาง โดยความหมายอย่างนี้ หรือว่าถ้าจะหิวก็หิวอย่างมีธรรมะ ถ้าจะร้องไห้ก็ร้องไห้อย่างมีธรรมะ ถ้าจะฆ่าตัวตายก็ต้องคิดอย่างที่มีธรรมะ มันดีกว่ากันมาก

ถ้าร้องไห้อย่างมีธรรมะแล้ว ไม่เท่าไรมันก็หยุดร้องไห้ มันหยุดของมันเองได้ ร้องไห้อย่างไม่มีธรรมะนั่นมันเป็นทุกข์มากเกินไปแล้วมันน่าสงสาร แล้วมันน่าหวัว มันไม่สมควรแก่พุทธบริษัทเลย ถ้าทนไม่ไหวร้องไห้ ก็อย่าให้มันขาดธรรมะ **คือให้มีธรรมะหรือมีสติสัมปชัญญะที่จะร้องไห้ แล้วมันก็จะหยุดได้ทันทีที่สติสัมปชัญญะกลับคืนมา** หรือว่าถ้าจะคิดฆ่าตัวตาย ก็คิดอย่างคนมีธรรมะ เดี๋ยวมันก็มีความรู้สึกถูกต้องขึ้นมาเป็นไม่ยึดมั่นถือมั่น **ไม่มีตัวกู-ของกู มันก็เฉยได้โดยไม่ต้องฆ่าตัวตาย**

หรือแม้ที่สุดแต่จะบริโภคกามคุณในทางเพศนี้ก็ยังต้องบริโภคอย่างถูกวิธีของธรรมะ คือมีธรรมะด้วยเหมือนกัน มิฉะนั้นแล้วมันจะเป็นทางมาของนรก หรือเดรัจฉาน หรือเปรต หรืออสุรกายนี้มากขึ้น ถ้าบริโภคกามคุณอย่างปราศจากธรรมะ มันก็จะสร้างนรก

เดรัจฉาน เปรต อสุรกาย นี้ได้มากขึ้น และบ่อยขึ้น ฉะนั้นการบริโภคกามคุณทุกชนิดทุกระดับก็ต้องเป็นไปอย่างถูกต้อง ที่ว่า **เป็นไปอย่างถูกต้องนี้ คือว่าเป็นไปอย่างทำให้นึกได้ คิดได้ มีสติสัมปชัญญะมากขึ้นแล้ว รู้จักตามที่เป็นจริงในเวลาอันควร แล้วก็อยู่เหนือสิ่งเหล่านั้นได้** นี่คือ เรียกว่าการบริโภคกามคุณนั้น กลายเป็นบทเรียน กลายเป็นการปฏิบัติธรรมชนิดหนึ่งไปเสียอีก ที่จะช่วยให้เกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายคลายกำหนัดในสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความหลงใหลได้โดยเร็ว นี้เรียกว่าบริโภคกามคุณก็กลายเป็นการประพฤติธรรมไป หรืออย่างมีธรรมะไป

นิพพานเมื่อปราศจากตัวกู-ของกู

นี้ถ้าว่าเกิดทุกขเวทนา จะเป็นทุกขเวทนาชนิดไหนก็ตาม หรือแม้แต่สุขเวทนาก็ตาม **ต้องมีเวทนานั้นอย่างที่ประกอบไปด้วยธรรมะ** คือมีสติสัมปชัญญะ แล้วก็จัดทำไปให้ถูกต้อง **คือให้เวทนานั้น ทำให้เราเกิดความรู้ความฉลาด อย่าปล่อยให้เวทนานั้นทำให้เกิดกิเลสตัณหาขึ้นมา** ถ้าทำผิดเวทนาชนิดไหนไม่ว่าทุกข์หรือสุข มันจะทำให้เกิดกิเลสตัณหาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา เช่นสุขก็รักหลงใหล ไม่สุขก็เกิดความโกรธ ความเกลียด ล้วนแต่ร้อนเป็นไฟทั้งนั้น นี้เรียกว่าทำผิด ไปปล่อยให้เวทนาสร้างกิเลสตัณหา เป็นอุปาทาน เป็นตัวกู-ของกูขึ้นมา ในรูปนั้นรูปนี้

ทีนี้อีกทางหนึ่งนั้นมันตรงกันข้าม เมื่อมีเวทนาชนิดใดชนิดหนึ่งอยู่ ที่เกิดขึ้นเป็นประจำวัน ก็ให้รู้ว่าเวทนานี้มันคืออะไร มันมาทำไม อย่างน้อยที่สุดก็รู้ว่ามันมาเพื่อทำให้คนโง่หลงใหล มันมาเพื่อให้คนโง่หลงใหล **นี่เราไม่สมัครจะเป็นคนโง่** เราก็รู้เท่าทันเวทนานั้น **แล้วไม่หลงใหลในเวทนานั้น** เวทนายิ่งมีมาเท่าไรก็ยิ่งทำให้เราฉลาดมากขึ้นเท่านั้น นี่เรียกว่าทุกขเวทนา หรือ **เวทนา**

ชนิดไหนก็ตาม มาสำหรับทำให้เรารู้จักนิพพาน หรือลุถึงนิพพานมากกว่า

หรือแม้ที่สุดแต่ว่า เมื่อถึงคราวที่จะตายเข้าจริง ๆ คือร่างกายจะต้องแตกดับเข้าจริง ๆ คนที่มีความรู้อย่างนี้ มันก็ง่ายที่จะกระโจนลงไปสู่นิพพาน ถือโอกาสที่ว่า **ยังเหลืออีกไม่กี่วินาทีจะต้องแตกดับนี้ ควบคุมสติสัมปชัญญะถึงระดับสูงสุด ไม่มีตัวกู-ของกู อะไรเหลืออยู่ในขณะนั้นเลย** แล้วร่างกายมันก็แตกดับไปโดยโรคภัยไข้เจ็บอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม **มันก็กลายเป็นกระโจนลงไปสู่นิพพานที่แท้จริงได้**ในวินาทีสุดท้ายได้เหมือนกัน ฉะนั้นจึงไม่มีอะไรเสีย มีแต่ว่าเป็นการก้าวหน้าไปตามประสาของมนุษย์คือพุทธบริษัท เพราะว่าเขารู้จักทำอะไรอยู่พลาง แล้วก็คว้าหานิพพานอยู่พลาง **สำเร็จอยู่ที่มีสติสัมปชัญญะ รู้จักความว่างจากตัวกู-ของกูอยู่เสมอ**

ความว่าง : สะอาด สว่าง สงบ

เรื่องความว่างนี้ มีคนเข้าใจผิด **มีการเข้าใจความหมายของคำว่า "ความว่าง" ผิดอยู่มาก** นี้ก็เพราะว่าคำ ๆ นี้มันพิเศษ มีความหมายได้หลายอย่าง ตั้งแต่ความหมายทางวัตถุ กระทั่งความหมายทางจิตใจ กระทั่งความหมายสูงขึ้นไปกว่านั้น คือไม่ต้องเป็นวัตถุหรือเป็นจิตใจ มันเป็นสภาวธรรมชนิดหนึ่งซึ่งว่างอยู่เอง ปราศจากความรู้สึกว่าตัวกู-ว่าของกูอย่างนี้ก็มี นี้คนเขาไม่มองเห็น เขาเลยไม่ชอบความว่างแล้วแถม **เข้าใจผิดว่า ถ้าว่างเสียหมดแล้ว มันก็ไม่ได้อะไร**

ที่จริงเขาไม่รู้ว่าในความว่างนั่นแหละ มันมีสิ่งที่น่าปรารถนาอยู่ทุกสิ่งทุกอย่างครบหมด คือว่า **เมื่อว่างจากตัวกู-ของกูแล้ว มันก็มีแต่ความสะอาด สว่าง สงบ ของจิตใจ** อะไร ๆ ก็เป็นไปในทางที่

ถูกที่ควรที่ดีไปหมด ฉะนั้นเราไม่ควรจะกลัวการที่จิตว่างจากความรู้สึกว่าตัวกู-ว่าของกู และให้นึกถึงเวลาตามธรรมดา ที่จิตว่างจากตัวกู-จากของกู ว่ามันเป็นเวลาที่เป็นสุขอย่างยิ่งเพียงใด

ความว่าง : การหมดไปซึ่งตัวกู-ของกู

ข้อนี้ต้องพิจารณาดูให้ดี ๆว่า เวลาที่เรารู้สึกสบายอกสบายใจที่สุดนั้น เวลานั้นมันเป็นอย่างไร เป็นเวลาที่อิ่มหรือว่าเป็นเวลาที่หิว หรือว่าเป็นเวลาที่เรากำลังรัก หรือกำลังเกลียด สังเกตดูให้ดีสักหน่อย ก็จะพบว่ามันต้องเป็นเวลาที่ว่างจากทั้งหมดนั้น คือ หิวก็ไม่หิว อิ่มก็ไม่อิ่ม รักก็ไม่รัก เกลียดก็ไม่เกลียด หรือถ้าพูดอีกทีหนึ่ง **สุขก็ไม่สุข ทุกข์ก็ไม่ทุกข์ มันว่าง หรือมันเย็นไปตามธรรมชาติของความว่าง เมื่อนั้นแหละ จะมีความรู้สึกว่าเป็นความสุขที่สุด**

บางคนจะคิดว่า ต้องได้รับความพอใจอย่างนั้นอย่างนี้จึงจะมีความสุข ที่จริงความอิ่มหรือความพอใจนั้น ก็ไม่ใช่ความหยุดพัก มันเป็นอาการของการที่หิวชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน หรือว่าทรมานอีกชนิดหนึ่งด้วยเหมือนกัน แต่มันคนละแบบ คนละรูป พอเหมาะกันเข้ากับจิตใจของสัตว์โลกโดยทั่วไป มันก็เลยหลงใหลอยู่เพียงเท่านั้น เหมือนบางคนชอบหัวเราะ ไม่ชอบร้องไห้ ถ้าให้จริงกว่านั้นก็คือว่า **ไม่ต้องหัวเราะ ไม่ต้องร้องไห้ นั่นแหละสบายกว่า** ถ้าใครยังสงสัยก็ลองไปนั่งหัวเราะดูทั้งวัน ๆ ดูสักทีก็แล้วกัน ว่ามันจะเป็นอย่างไรบ้าง

ว่างอย่างยิ่งนั่นแหละคือนิพพาน

ความว่างในที่นี้ หมายถึงว่า **จิตไม่มีอะไรมารบกวน จิตไม่มีอะไรมายุแหย่ ยั่วเย้า หรือปรุงแต่ง มันกำลังเป็นอิสระหรือว่างจากความรู้สึกนึกคิดประเภทที่เป็นตัวกู-ของกู** แล้วเราถือได้ว่า ในขณะ 6

ที่มันว่างอย่างนั้นแหละ มันเป็นความสุขด้วย เป็นความรู้หรือสติปัญญาอย่างยิ่งด้วย **ในตัวความว่างนั้นมันมีความรู้อยู่เต็มที่** ทีนี้เราไม่รู้จักความว่าง โดยความเคยชินแต่เดิม ๆ นั้น ไปถือเสียว่าถ้าว่างแล้วมันก็ไม่มีอะไร ไม่ได้อะไร ไม่สนุกสนานอะไร กลัวจะสูญเสียความสนุกสนานเอร็ดอร่อย เลยไม่ชอบความว่าง ถ้าเข้าถึงความว่างโดยแท้จริงแล้วจะพบว่า เป็นสิ่งที่มีความสุขหรือความสงบ สุขยิ่งกว่าสิ่งใด ฉะนั้น **จุดสูงสุดที่เรียกว่านิพพานโดยแท้จริงนั้น จึงเล็งถึงความว่าง** อย่างที่มีบาลีเป็นหลักอยู่แล้วว่า **ว่างอย่างยิ่งนั่นแหละคือนิพพาน** เขาสวดท่องกันอยู่เสมอว่า **"นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ -ว่างอย่างยิ่งนั่นแหละคือนิพพาน"**

ว่างอย่างยิ่งนั้นแปลว่า ไม่มีอะไรเหลืออยู่สำหรับที่จะเป็นตัวกู-ของกู มันจึงเป็นความสะอาด สว่าง สงบชนิดที่ถูกต้องที่แท้จริงและสมบูรณ์ และเป็นผลสุดท้ายของการปฏิบัติด้วย ส่วนเรื่องอื่น ๆ นอกนั้น ยังไม่ทำให้เกิดความสุขถึงระดับนี้ จะให้ได้บ้างก็แต่เพียงความเพลิดเพลิน ความสนุกสนานเอร็ดอร่อย หรืออย่างมากก็ความพอใจ ฉะนั้นอย่าเอาความพอใจนี้มาปนกันเข้ากับคำว่านิพพานซึ่งอยู่เหนือความพอใจไปเสียอีก

ปัญญาหรือกิเลส?

ความรู้ที่มีอยู่ในขณะที่จิตว่างนั้นเป็นความรู้ที่ถูกต้อง และเป็นผลสุดท้ายของความรู้ ความรู้ที่ยังไม่ถึงระดับสุดท้าย ยังเที่ยวหาเที่ยวสงสัย เที่ยวอะไรอยู่นี้ ยังไม่ถึงขนาด มันเกือบจะเป็นกิเลสชนิดหนึ่ง แม้แต่สิ่งที่เรียกว่าปัญญา **สติปัญญาของคนตามธรรมดานี้ก็ยังเป็นกิเลสชนิดหนึ่ง เพราะว่าตกอยู่ใต้อำนาจความอยาก มีปัญญาไปตามความอยาก มีปัญญาไปตามความต้องการของกิเลส**

ฉะนั้นมันจึงดับทุกข์ไม่ได้ สำหรับปัญญาชนิดนี้ ส่วนปัญญาที่ออกมาในขณะที่มีจิตว่างนั้นเป็นปัญญาถูกต้อง เรามีจิตปกติดี ความคิดอะไรออกมาจะถูกต้อง พอจิตไม่ปกติ จะคิดอะไรออกมาจะวิเศษอย่างไรก็เป็นไปตามอำนาจของกิเลสทั้งนั้น จึงไม่ถูกต้องหรือไม่ถูกต้องถึงที่สุด

เราจะต้องรู้ว่า เราอยากได้อะไรนี้ อยากได้เพราะอำนาจของกิเลสก็มี อยากได้เพราะอำนาจของปัญญาก็มี **อยากอะไรก็รบกวนไปด้วยกันทั้งนั้น** แม้จะอยากได้เพราะอำนาจของปัญญา ต่อเมื่อ **หยุดอยากแล้วต่างหากจึงจะไม่รบกวน** เรามีความสงสัย มีความสงสัยอะไรอยู่ ลำบากอยู่ด้วยความสงสัย ความสงสัยนี้เพราะกิเลสก็ได้ เพราะปัญญาก็ได้ ปัญญาก็ชวนให้สงสัยเก่งเหมือนกัน ปัญญาตามธรรมดายิ่งสงสัยเก่ง จะหยุดความสงสัยได้ต่อเมื่อว่างจากตัวกู-ว่างจากของกู ที่จะเป็นผู้เอาประโยชน์ แล้วความสงสัยก็ไม่เกิด

ในที่สุด **แม้แต่การกระทำนี้ ก็ยังเป็นอย่างเดียวกันอีก ทำด้วยอำนาจกิเลสก็ตาม ทำด้วยอำนาจโพธิหรือปัญญาก็ตาม ยังยุ่งอยู่ด้วยกันทั้งนั้น** มันต้อง **อยู่เหนือการกระทำ อยู่เหนือกรรม** ไม่ยึดถือในการกระทำและผลของการกระทำ คือว่างอย่างนั้นแล้ว **จึงจะเป็นความสุขที่แท้จริงได้**

จิตว่างจากการยึดถือ

ทีนี้เรากำลังอยาก อยากทำบุญอย่างนี้ อยากทำบุญเพราะกิเลสก็มี อยากทำบุญเพราะปัญญาหรือโพธิชนิดที่ยังต้องการอยู่ ยังมีตัวกู-ของกูอยู่อย่างนี้ก็มี ฉะนั้น บุญเหล่านี้ มันจึงเป็นของหนักอยู่เรื่อยไป คือเป็นอุปธิอยู่เรื่อยไป **ต่อเมื่อไรมันว่างไปพร้อมกัน**

กับตัวกู-ของกู เมื่อนั้นแหละจึงจะรวมกันเป็นความดับทุกข์ถึงที่สุด หรือเป็นนิพพาน แม้ว่าบุญกับบาปจะมิได้ให้ผลเหมือนกัน แต่มันก็ยังไม่ใช่นิพพานด้วยกันทั้งคู่ ผลของบาปนั้นมิใช่นิพพาน ถูกแล้ว แต่ผลของบุญก็ยังไม่ใช่นิพพาน ต่อเมื่อ **ไม่ยึดถือทั้งบุญและบาป** ไม่มีตัวกู-ของกู ที่จะมาเป็นเจ้าของบุญ เป็นเจ้าของบาป **เมื่อนั้นจึงจะว่าง** จึงจะนิพพาน และจะไม่มีความทุกข์เลย หมดอยาก หมดสงสัย หมดกรรม หมดการกระทำ หมดอะไรทุกอย่าง อย่างนี้จึงจะไม่มีทุกข์เลย คือหมดทุกข์สิ้นเชิงเป็นนิพพานที่แท้จริง

ทุกสิ่งคือธรรมชาติ

ขอให้ดูดี ๆ ว่าเรื่องบุญเรื่องบาปนี้ มันก็อยู่ในที่เดียวกัน หรือเป็นสิ่ง ๆ เดียวกัน เพราะว่าถ้าไปยึดถือเข้าแล้ว มีความทุกข์เท่ากัน นิพพานกับสังสารวัฏฏ์จึงเป็นสิ่งที่หาพบได้ในที่เดียวกัน คือในจิตใจนั้นเอง **ในจิตใจเดียวกันนั้นแหละพอมีตัวกู-ของกูก็เป็นสังสารวัฏฏ์ พอไม่มีตัวกู-ของกูก็เป็นนิพพาน ดูให้ดีแล้ว จะเห็นว่ามันมีอยู่ในที่เดียวกัน ถ้าดูให้ดีกว่านั้นอีก มันก็จะกลายเป็นสิ่งเดียวกัน คือกลายเป็นเพียง ธรรมชาติของธรรมชาติ**

เป็นธรรมชาติของธรรมชาตินั้น หมายความว่าไม่ใช่ของเรา ไม่อาจจะเป็นของเราหรือไม่อาจจะเป็นตัวเรา นิพพานก็ตาม สัง-สารวัฏฏ์ก็ตาม เป็นธรรมชาติของธรรมชาติ เป็นสภาวธรรมของธรรมชาติ ไม่ใช่ตัวเรา ไม่ใช่ของเรา ถ้าใครมีปัญญาถึงขนาดนี้จะมองเห็นว่า **นิพพานกับสังสารวัฏฏ์นั้นเป็นสิ่งเดียวกันไป คือเป็นธรรมชาติของธรรมชาติ ที่เรียกว่าว่างถึงที่สุด** ตามความหมายของคำว่าว่างในพระพุทธศาสนา

ความว่างตามแบบพุทธศาสนา

ไม่มีตัวกูเหลืออยู่สำหรับจะเห็นแก่ตัว และเบียดเบียนผู้อื่น ไม่มีตัวกูเหลืออยู่สำหรับจะทรมานตัวเอง ให้ดิ้นรนเดือดร้อน **นี้เรียกว่าความว่างตามแบบของพระพุทธเจ้า** หรือตามแบบของพุทธศาสนา

ว่างก็อยู่ติดกันกับความวุ่น พลิกไปทางหน้ามือเป็นความวุ่น พลิกไปทางหลังมือเป็นความว่าง อยู่ใกล้กันถึงเพียงนี้ ถึงกับว่าเราเมื่อตกนรกอยู่ก็คว้านิพพานถึง หรือว่าเมื่อเรากำลังหิวอยู่ก็คว้าความอิ่มได้ เป็นเปรตอยู่ก็คว้านิพพานได้ เป็นอสุรกายอยู่ก็คว้านิพพานได้ แม้จะเป็นสัตว์เดรัจฉานอยู่ คือมีจิตใจกำลังโง่อยู่ก็อาจจะคว้านิพพานได้ ถ้าคว้าเป็น

ถ้าคว้าไม่เป็นมันก็ไม่ต้องพูดกัน แต่ถ้าคว้าเป็นแล้วมันก็คว้าได้ ไม่ว่าจะกำลังเป็นสัตว์นรก หรือสัตว์เดรัจฉาน หรือเปรต หรืออสุรกาย ก็ตามใจ เพราะว่า **นิพพานก็อยู่ที่นี่เหมือนกับว่าอยู่ที่หน้าผากแล้ว** แต่ว่าที่หน้าผากนั้นเรามองไม่เห็น ถ้าไม่ส่องกระจกก็มองไม่เห็น ทีนี้ก็ไม่มีใครเคยส่องกระจกกันในลักษณะเช่นนี้จึงไม่มองเห็นว่า มันก็มีอยู่แล้วที่นี่ เดี๋ยวนี้ คือที่หน้าผากนั่นเอง

ความทุกข์มีอยู่ที่ไหน ความดับทุกข์ก็ต้องอยู่ที่นั่น เพราะถ้าไปอยู่เสียที่อื่นแล้ว จะดับความทุกข์ได้อย่างไร นี่ลองคิดปัญหาง่าย ๆ ดูอย่างนี้ว่า ความทุกข์มีอยู่ที่ไหน ความดับทุกข์มันต้องมีอยู่ที่นั่น ถ้าจะไปเอาความดับทุกข์กันที่อื่นแล้วมันจะมีได้อย่างไร เพราะความทุกข์มันอยู่ที่นี่ ฉะนั้นเราจึงต้องดับทุกข์กันที่นี่และ **อาศัยสติปัญญาของพระพุทธเจ้า คือ ไม่ยึดมั่นถือมั่นในความทุกข์นั้น** ว่าเป็นความ

ทุกข์ของเราปล่อยความทุกข์ไปตามธรรมชาติ ปล่อยความดับทุกข์ไปตามธรรมชาติ ไม่มีตัวเราไม่มีของเราเป็นผู้ทุกข์ หรือต้องการจะดับทุกข์ **จึงเหลืออยู่แต่จิตว่าง คือจิตที่ว่างจากตัวกู-ของกู ว่างจากกิเลส ว่างจากความทุกข์โดยประการทั้งปวง** ว่างนั้นเป็นนิพพานเสียเอง เป็นนิพพานในตัวเสียเอง และเป็นนิพพานที่แท้จริงและสูงสุด ที่เรียกว่า **ว่างอย่างยิ่งนั้นคือนิพพาน**

"ว่าง" ตามความหมายของพระพุทธเจ้าเป็นอย่างนี้ แต่เนื่องจากว่าภาษาพูดของมนุษย์ คำ ๆ หนึ่งมีหลายความหมาย เช่น คำว่าว่างนี้ หมายถึงไม่มีอะไรเลยก็ได้ ในทางวัตถุหมายถึง ไม่มีอะไรเลยก็ได้ หรือว่างชนิดที่ไม่มีที่เกาะที่ยึดอย่างนี้ก็ได้ แต่ว่า **ว่างในทางพุทธศาสนานั้น หมายถึงว่างจากความสำคัญมั่นหมายว่าตัวกู-ของกู** คำพูดคำเดียวมีความหมายหลายขั้นหลายระดับอย่างนี้ มันมีอยู่อย่างนี้จริง ๆ พวกปากร้าย ปากร้ายหมายความว่า คอยแต่จะค้านตะพึดหรือด่าคนอื่นตะพึด พวกปากร้ายเหล่านี้ก็รู้อยู่ดีเหมือนกันว่า คำพูดคำเดียวมีหลายความหมาย แต่แล้วก็เลือกเอาแต่ความหมายที่เข้าข้างตัวเอง สำหรับไปด่าคนอื่น ไปค้านคนอื่นตะพึดไป เพราะว่าแกล้งเลือกเอาแต่ความหมายที่เข้าข้างตัวเอง พวกปากร้ายจึงมีโอกาสด่าคนอื่นค้านคนอื่นได้ตะพึดไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง ความว่าง

แม้ตกนรกก็เข้าถึงนิพพานได้

ความว่างจากตัวกู-ว่างจากของกู ตามแบบของพระพุทธเจ้ามีอยู่อย่างน่าอัศจรรย์ที่สุด และอยู่ในวิสัยที่เราจะใช้เป็นประโยชน์ได้อย่างยิ่ง **อย่างมากที่สุดถึงกับว่า ตกนรกอยู่พลาง คว้าหานิพพาน**

อยู่พลางก็ยังทำได้ นี่ก็เพราะความเข้าใจในสิ่งที่เรียกว่าความว่างอย่างถูกต้อง เพราะฉะนั้นขอให้ท่านทั้งหลายทุกคนจงได้มีความเจริญงอกงามก้าวหน้าในทางของธรรมะ จนสามารถที่จะตกนรกไปพลาง คว้านิพพานไปพลาง ได้สมตามความปรารถนา

นี่แหละ คือเรื่องที่จะพูดที่นี่ ในเวลาอย่างนี้ อย่างเป็นกันเอง ไม่จำเป็นจะต้องเหมือนกับที่คนอื่นเขาพูดกัน แล้วก็ขอให้เอาไปคิดไปนึก ไปศึกษาพิจารณา ชนิดที่ไม่เหมือนกับคนอื่นด้วย

ขอยุติคำบรรยายนี้ เพราะสมควรแก่เวลาเพียงเท่านี้

แสดงธรรม ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไชยา

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๑๕

อยู่กันนิรันดร

"ทำกับฉัน อย่างกะฉัน นั้นยังอยู่
อยู่เป็นคู่ กันชั่วฟ้า ดินสลาย
ทำกับฉัน อย่างกะฉัน นั้นไม่ตาย
ท่านทั้งหลาย ก็อยู่กัน นิรันดร"

ทำฉันใด จึงจะเป็น เช่นนั้นเล่า
คือทำให้ เข้าเค้า พระองค์สอน
สิ่งไม่ตาย ถึงให้ได้ ทุกขั้นตอน
สิ่งม้วนมรณ์ ก็ทิ้งมัน นั่นแลนา

สิ่งปรุงแต่ง ใดใด ในโลกนี้
ไม่ยินดี ยึดมั่น แหละท่านขา
จิตว่างไป ไร้ "ตัวกู" ไม่จู่มา
ไม่เห็นว่า อะไรกัน ที่มันตายฯ

ธรรมสภา ได้จัดพิมพ์หนังสือของท่านเจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ ออกเผยแพร่มาโดยตลอดเป็นระยะเวลานาน และเพื่อเป็นการฉลอง ๘๖ ปี ท่านเจ้าคุณพุทธทาสภิกขุ ธรรมสภาได้จัดทำหนังสือชุด **ธรรมะสำหรับคนดี** เพื่อให้ท่านและครอบครัวได้มีไว้เป็นเสมือนประทีปธรรมส่องทางชีวิตให้ตนเองและบุคคลรอบข้างได้พบกับความสุขที่สมบูรณ์ที่สุดดังนี้

๑. การทำงานคือการปฏิบัติธรรม..๑๐ บาท
๒. การทำลายความเห็นแก่ตัว..๑๐ บาท
๓. วิธีทำชีวิตให้เต็มบริบูรณ์..๑๐ บาท
๔. การแก้ปัญหาด้วยสติปัญญา..๑๐ บาท
๕. พุทธวิธีชุบชีวิตในยามมีความทุกข์..๑๐ บาท
๖. หลักธรรมของผู้ครองเรือน..๑๐ บาท
๗. รากฐานที่มั่นคงแห่งความเป็นมนุษย์..๑๐ บาท
๘. ทำอย่างไรจึงจะว่างและอยู่เหนือโลก..๑๐ บาท

ท่านที่ประสงค์จะเผยแพร่เป็นธรรมทานโปรดติดต่อที่ ธรรมสภา

๓๕/๒๗๐ ถ.จรัลสนิทวงศ์ ๖๒ บางพลัด บางกอกน้อย กทม. ๑๐๗๐๐

โทร. ๔๓๔-๔๒๖๗, ๔๓๔-๓๕๖๖ FAX: ๔๒๔-๐๓๗๕

โปรดช่วยสมทบค่าจัดพิมพ์ ๑๐ บาท

ปัญหาอันมากมาย ซึ่งเราดูแล้วท้อใจว่าจะแก้กันไม่ไหวนี้ ที่แท้มันเป็นปัญหาเพียงอันเดียว คือ ภาวะความตกต่ำในทางใจ เพราะใจขาดอาหาร ขอให้เราทุกคนช่วยกันแก้ปัญหาอันนี้เถิด จะเป็นการแก้ปัญหาของโลกทั้งหมด ขึ้นมาเองภายหลังฯ

จงช่วยกันแก้ไข ภาวะความตกต่ำในทางใจของตน ๆ เถิด แล้วท่านจะเป็นผู้ชนะในทุก ๆ สถานะการณ์ของโลกฯ